

Az Illés-kút ünnepe

Buza Péter

Augusztus 21-én, vasárnap ünnepli Budapest és szerb közössége Illés kútja rekonstruált épületének huszonöt esztendővel ezelőtt történt avatását. A hely a történelmi időkben, egészen a 19. század második feléig az Illés napi víz- és terményszentelési szertartások liturgikus helyszíne volt, s hosszú szünet után, 1991 óta ismét az. De most, az ünnepi alkalommal többet is mutat, nem csak a nemzetiségnek, de az egész városnak is. Zenéjével, táncaival, kórusprodukcióival azt is, hogy itt él Pesten s az országban egy aktív közösség, őrzi hagyományait, a közös világot, ahol mindnyájan élünk.

A kútház egy 1803-ban készült metszeten

Illés-kútnak nevezi a város irodalma, holott forrás. S mint ilyen, az egyetlen (volt) Pesten. Százezer évek óta tört föl a szarmata mészkőpaplan alól, amely a lajtaival együtt magas dombot alkot Kőbányán. A pesti szerbek, akiknek népes közössége a

A feltárás eljut a kútház faláig

15. század óta megtelepült a városban, felfedezték, elnevezték és szent helyükként használták rituális víz- és búzaszentelési ceremóniájuk során Illés napján, az ortodox naptár szerint augusztus 2-án. Amikor a katonai kincstár – az 1820-as évek vé-

gén – megvásárolta az Orczy kertet, hogy itt, a híres park közvetlen szomszédságában építse fel katonai nevelőintézetét, az akkor már egy emberöltő óta klasszicista kútházzal védett és felmagasztosított rétegforrásra is rátette a kezét. Pest egy ideig megpróbálta megőrizni a látszatot, szerződéseiben rendre kikötötte, hogy a vízéhez való hozzáférést mindenképpen biztosítani kell a közönség számára, de az 1870-es évekre végleg lezárult az Illyna Voda karrierjének az 1600-as évek végétől dokumentálható korszaka.

A forrást már az 1830-as évek végére kerítése mögé zárta az Akadémia: akkortól a kőfalra erősített öntöttvas csorgón át juthattak a pestiek a híres nedűhöz, de amikortól kiépült a város vízvezeték-rendszere, elvesztette közszolgálati jelentőségét is. Nagyjából ugyanekkor a kútház épületét is a földdel tették egyenlővé, s mire a modern időkig érünk a történetben, már az emléke is elhalványul, hogy éppen ott volt, s létezett századokon át, ahol 1985-ben a szerző verbuválta csapat megtalálta.

Olyan akció volt a felkutatása és aztán az épület rekonstrukciója, amilyenre kevés példát találni a közelebbi századok gyakorlatában. Magánkezdeményezés, civil támogatás és hivatalos segítség. Ideális keplet.

Miközben persze semmi se történt s zajlott olyan gördülékenyen, ahogy ez a három elem a fenti mondatban egymáshoz simul. A levéltári, könyvtári kutatómunkát 1983-ban kezdtem el, s 1984-re már térképre is rajzolhattam, hol kell megpróbálnunk ásóra kapva belenézni a földre. Munkás kezekkel sietett segítségemre Horváth Győző és a Meteor Búvárklub (akkor még KPVD SZ Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Búvár Szakosztály). Elsőre eltévedtünk az adatok értelmezésében, de a második nekifutásra megtaláltuk a kútház falmaradványait, az egykori Huszár, később Tüzér udvar helyén, az akkor még működő Alfa mozi és a szomszédos tüdőgondozó között fekvő elgazsodott senkiföldjén. A csonkot beboltozták, magát a forrásfoglalást – a kőcikkelyekkel körített kutat, amely a mészkőpaplan vízadó felületébe megy át – nem érintette a „felszámolás”. A boltívet áttörve a kézilámpa fényénél azonnal megcsillant a környező fák sápadt gyökereivel beszótt víztükkör. Az élő Illés-kút. 1985. október 26-án 11 óra 05 perckor.

A teljes feltárás ahogy akkor mondták, társadalmi munkában, Horváth Győző és

A forrásfoglalás érintetlennek bizonyult – csak a gyökerek nőttek be a víztükröt

A régi kövek visszahelyezésével kezdődött az újjáépítés

Illés meghozta az esőt az avatóünnepségen

csapata közreműködésével 1989-ig tartott – de ezzel párhuzamosan újabb szereplőket kapcsolunk be az akcióba, s megkezdjük a felkészülést (ez elsősorban pénzügyűjtést jelentett) a következő lépésre, a rekonstrukcióra. Egy idő után már fontos hivatkozási háttérrel jelentett munkánkhoz az akkor még városszépítőnek nevezett városvédő egyesület két vezetőjének, *Dalmy Tibor* elnöknek és *Ráday Mihály* alelnöknek virtuális segítsége, idővel a VIII. kerületi tanács, illetve a vízzel foglalkozó intézmények és hivatalok (Fővárosi Vízművek, Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium, VITUKI, VIKUV) támogatása.

1987 nyarán egy végzős építészhallgató, *Vörös Márta* hozzálátott a tervezéshez, hogy aztán a tényleges kivitelezésbe bekapcsolódjon *Tóth Kálmán* szobrász és restaurálási, rekonstrukciós munkában nagy jártasságot szerzett társasága. Munkánk szakmai felügyeletét – Budapest főváros értékvédelmi ügyosztályát képviselve – *Hadházy Aba* művészettörténész látta el.

Negyedszázada, 1991 augusztusában avattuk a kész művet: természetesen a szerb ortodox egyház rituáléja keretében. Huszonöt év múlva, most, újra erre készülünk. Kitűztük az időpontot is. Augusztus 28-án délután öt órakor, a kútnál és udvarán, az Alfa moziban most működő Természettudományi Múzeum mellett kerül sor az emlékünnepélyre. Éppen úgy zajlik majd, mint a történelmi időkben, amikor az egészséges ösztön úgy alakította az ide igazodó liturgiát, hogy ne csak szentelési ceremónia, de egyfajta népmulatság is kapcsolódjék a próféta ünnepléséhez. A műsor szervezője Józsefváros szerb kisebbségi önkormányzata. Támogatók és társszervezők a Budapesti Városvédő Egyesület, a Meteor Búvárklub, a Magyar Természettudományi Múzeum, a Budai Kadarka Nonprofit Kft. – s természetesen a szerb közösségek további önkormányzati és egyházi, oktatási intézményei.

A szentelési ceremónia lesz az első szakasza a programnak, ezt követően, kórusok, táncosok, zenészek mutatják be a közönségnek a nemzetiség hagyományait meglevenítő produkciókat. Élvezetükhez kulináris örömeiket is társítva megkínálják a közönséget – természetesen szimbolikus mértékig – a szerb földről hozzánk származott, ma már hungarikumnak számító Kadarkával, megszentelt kaláccsal és burekkel. ●